

Sygn. akt V CSK 177/18

POSTANOWIENIE

Dnia 5 października 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa J. S.
przeciwko B. Sp. z o.o. w R.
o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 5 października 2018 r.,
na skutek skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 7 listopada 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

**odrzuca skargę kasacyjną i zasądza od pozwanej na rzecz
powoda kwotę 1800 (tysiąc osiemset) zł z tytułu zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Pozwem wniesionym przeciwko B. sp. z o.o. w R. (dalej - „B.”) J. S. domagał się pozbawienia wykonalności - co do należności głównej w kwocie 10.408,07 zł z odsetkami - tytułu wykonawczego w postaci zaopatrzonego w klauzulę wykonalności wyroku Sądu Okręgowego w G.-Ośrodka Zamiejscowego w R. z dnia 31 grudnia 2002 r. (II C (...)), którym zasądzono od J. S. na rzecz B. kwotę 388.532,70 zł z tytułu zapłaty za wykonane roboty budowlane. Powołał się na to, że wierzytelność B. uległa umorzeniu wskutek dokonanego przez powoda w dniu 19 kwietnia 2010 r. potrącenia z przysługującą mu względem B. wierzytelnością o zwrot wynagrodzenia w kwocie 533.000 zł, wynikającą z odstąpienia przez powoda

od umowy o roboty budowlane ze względu na ich ujawnione po prawomocnym rozstrzygnięciu sprawy, istotne wady.

Postanowieniem z dnia 24 listopada 2010 r. Sąd Rejonowy w B. ustalił wartość przedmiotu sporu na kwotę 138.293,72 zł i ze względu na swą niewłaściwość rzeczową przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w K.

Wyrokiem z dnia 19 grudnia 2012 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił powództwo, uznając, że powód nie udowodnił, iż zachowane zostały przez niego terminy określone w art. 568 § 1 i 3 k.c., ani nie wykazał, że B. podstępnie zataił wady.

Wyrokiem z dnia 28 listopada 2013 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację powoda.

W wyniku skargi kasacyjnej powoda Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 5 lutego 2015 r., sygn. akt V CSK 213/14, uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania.

Po ponownym rozpoznaniu apelacji powoda Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 10 czerwca 2015 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że uwzględnił żądanie powoda w części, tj. co do należności głównej w kwocie 10.408,07 zł, co do odsetek do dnia 15 września 2008 r. w kwocie 127.885,65 zł i co do dalszych odsetek od dnia 16 września 2008 r.

Wskutek skargi kasacyjnej B. Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 18 maja 2016 r., sygn. akt V CSK 603/15, uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania.

Wyrokiem z dnia 7 listopada 2017 r. Sąd Apelacyjny w [...] w pkt 1 zmienił wyrok Sądu Okręgowego w K. z dnia 19 grudnia 2012 r. w ten sposób, że: a) pozbawił wykonalności tytuł egzekucyjny w postaci wyroku Sądu Okręgowego w G. Ośrodek Zamiejscowy w R. z dnia 31 grudnia 2002 r., sygn. akt II C 70/01, zaopatrzony w klauzulę wykonalności postanowieniem z dnia 16 czerwca 2004 r., w części, tj. co do należności głównej w wysokości 10.408,07 zł, co do odsetek do dnia 13 lipca 2016 r. w wysokości 18.969,67 zł, co do dalszych odsetek od dnia 14 lipca 2016 r.; b) oddalił powództwo w pozostałej części; w pkt 2 oddalił apelację powoda w pozostałej części.

Sąd Apelacyjny ustalił, że prace budowlane zostały wykonane przez B. wadliwie, a ponieważ wady te były istotne - i mimo wezwania nie zostały usunięte - oraz zostały podstępnie zatajone przez wykonawcę, ocenił, iż odstąpienie przez powoda od umowy było skuteczne mimo upływu trzyletniego terminu od odebrania budynku, określonego w art. 568 § 1 k.c. w pierwotnym w brzmieniu (w związku z art. 656 § 1 w związku z art. 638 k.c.). Konsekwencją odstąpienia było powstanie po stronie powoda wierzytelności z tytułu zwrotu wynagrodzenia, która mogła być potrącona z wierzytelnością egzekwowaną przez B., a skutkiem złożonego oświadczenia o potrąceniu było umorzenie do wysokości niższej wierzytelności, tj. wierzytelności B. W związku z tym Sąd Odwoławczy uznał żądanie powoda pozbawienia tytułu wykonawczego za uzasadnione w części, w jakiej - stosownie do ustaleń - wynikająca z niego należność nie została jeszcze wyegzekwowana. W części, w jakiej wyrok został już wykonany, nie może zostać pozbawiony wykonalności.

W skardze kasacyjnej, w uzasadnieniu wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania, pozwany wskazał przyczyny kasacyjne określone w art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2, 3 i 4 k.p.c.

Zdaniem pozwanego zaskarżony wyrok został wydany w warunkach nieważności postępowania, tj. z naruszeniem art. 379 pkt 5) w związku z art. 386 § 4 w związku z art. 386 § 6 k.p.c. oraz w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP, poprzez przeprowadzenie postępowania dowodowego przed sądem odwoławczym i wydanie wyroku reformatoryjnego w sytuacji, w której należało wydać wyrok kasacyjny z powodu nierozpoznania istoty sprawy przez Sąd pierwszej instancji i zachodziła potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, co doprowadziło do naruszenia zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego i w konsekwencji pozbawiło pozwanego możliwości obrony swych praw.

W ocenie pozwanego w sprawie występuje też istotne zagadnienie prawne, sprowadzające się do odpowiedzi na pytanie, czy okoliczność niedochowania należytej staranności w zakresie zbadania obiektu budowlanego przez inwestora, w szczególności poprzez naruszenie ustawowego obowiązku ustanowienia inspektora nadzoru inwestorskiego, uniemożliwia dochodzenie roszczeń z tytułu rękojmi

przeciwko wykonawcy w sytuacji późniejszego stwierdzenia wad wykonanych robót budowlanych.

Według skarżącego w sprawie zachodzi również potrzeba wykładni przepisu art. 231 k.p.c., budzącego poważne wątpliwości i jednocześnie wywołującego rozbieżności w orzecznictwie co do tego, czy jego stosowanie i ustalanie faktów za pomocą domniemania faktycznego jest uzależnione od braku możliwości przeprowadzenia dowodu w sposób przewidziany w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego, czy też ustalanie faktów za pomocą domniemania faktycznego na podstawie art. 231 k.p.c. nie jest uzależnione od braku możliwości przeprowadzenia dowodu w sposób przewidziany w przepisach KPC.

Ponadto, zdaniem pozwanego, skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona albowiem Sąd Apelacyjny wydając zaskarżony wyrok: 1. nie rozpoznał całego materiału zebranego w sprawie, tj. z pominiął istotne twierdzenia i wnioski pozwanego, czym w sposób oczywisty naruszył art. 382 w związku z art. 328 § 2 k.p.c.; 2. stwierdził podstępne zatajenie wad przez pozwaną, będącą osobą prawną, ale nie zważył, że do stwierdzenia podstępnego zatajenia wad przez osobę prawną konieczne jest świadome działanie uprawnionych organów tej osoby prawnej, co doprowadziło do oczywistego naruszenia art. 38 k.c. poprzez jego niezastosowanie; 3. stwierdził skuteczność odstąpienia powoda od umowy z pozwanym oraz skuteczność dokonanego potrącenia, jednak nie ustalił, jaka jest wartość świadczenia pozwanego, którą powinien pozwanemu zwrócić powód i tym samym jaka jest wysokość wierzytelności pozwanego względem powoda, z którą powód potrącił swoją wierzytelność, co w sposób oczywisty doprowadziło do naruszenia art. 494 k.c. oraz 498 k.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie; 4. stwierdził, że doszło do wzajemnego umorzenia wierzytelności powoda i pozwanego, podczas gdy przedstawiona przez powoda do potrącenia wierzytelność względem pozwanego wynikała z ustawowego obowiązku zwrotu świadczeń po odstąpieniu od umowy, zaś wierzytelność pozwanego względem powoda, z którą powód potrącił swoją wierzytelność, wynikała z umowy, od której powód odstąpił, co w sposób oczywisty oznacza, że obie wierzytelności nie mogły istnieć, a zatem oświadczenie o potrąceniu jest nieskuteczne.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zdaniem skarżącego, z uwagi na zarzucaną nieważność postępowania, jest on uprawniony do zaskarżenia wyroku w całości, a więc także w pkt 1b) oraz 2, zawierających korzystne dlań rozstrzygnięcia, zgodnie bowiem z uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2014 r., III CZP 88/13 (OSNC 2014, nr 11, poz. 108), posiadającej moc zasady prawnej, w przypadku stwierdzenia nieważności postępowania każda ze stron może wnieść skargę kasacyjną, niezależnie od zakresu, w jakim jest pokrzywdzona tym orzeczeniem, gdyż w tego typu sytuacjach zaskarżenie spełnia także funkcję prewencyjną, zapobiegając ewentualnej skardze o wznowienie postępowania z powodu nieważności. Pozwany podkreślił, że wskazana wartość przedmiotu zaskarżenia jest tożsama z wartością przedmiotu sporu, albowiem pozwany zarzuca nieważność postępowania, a to oznacza zakwestionowanie całego wyroku.

Teza skarżącego co do nieważności postępowania apelacyjnego jest jednak pozbawiona podstaw. W orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych ustalony jest pogląd, że przewidziane w art. 379 pkt 5 k.p.c. pozbawienie strony możliwości obrony jej praw polega na tym, iż strona wskutek nieprawidłowości procesowych sądu lub strony przeciwnej nie brała udziału w całym postępowaniu lub jego znacznej części, jeżeli skutki tego braku nie mogły być usunięte na następnych rozprawach przed wydaniem wyroku w danej instancji. Ocena zaistnienia takiej sytuacji procesowej dokonywana być powinna w kontekście konkretnych okoliczności sprawy. Chodzi jednak tylko o wypadki rzeczywistego pozbawienia możliwości obrony, którego skutkiem było niedziałanie strony w postępowaniu. O pozbawieniu strony możliwości obrony swych praw przesądza kumulatywne wystąpienie trzech okoliczności: naruszenia przez sąd przepisów procesowych będących źródłem uprawnień strony, wpływu tego uchybienia na wyłączenie możliwości działania strony w postępowaniu oraz niemożności obrony swych praw w postępowaniu w następstwie wystąpienia obu uprzednio wymienionych okoliczności. Nie dochodzi do nieważności postępowania, gdy mimo naruszenia przez sąd przepisów postępowania strona podjęła czynności w procesie (tak np. Sąd Najwyższy w wyroku z 1 marca 2017 r., IV CSK 350/16, nie publ.). Pozbawienie strony możliwości obrony swych praw nie dotyczy sytuacji,

w której sąd pomija środki dowodowe zgłaszane przez stronę, uznając, że zebrany materiał dowodowy jest wystarczający do rozstrzygnięcia sprawy. Ocena w tym zakresie odnosi się do stosowania przepisów o postępowaniu dowodowym i nie składa się na podstawę nieważności postępowania z art. 379 pkt 5 k.p.c., którą nie mogą być wadliwości w postępowaniu dowodowym lub ustalaniu stanu faktycznego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2009 r., IV CSK 513/08, nie publ.).

W przedmiotowej sprawie nie zachodzi nieważność postępowania w podanym wyżej znaczeniu. Niewydanie wyroku uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji z powodu nierozpoznania istoty sprawy przez ten sąd lub w wypadku, gdy zachodzi potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (abstrahując od trafności tego zarzutu), nie odejmuje stronie możliwości podejmowania czynności procesowych zmierzających do ochrony jej sfery prawnej. W zgodzie z tym założeniem pozostaje fakultatywność skorzystania przez sąd odwoławczy z możliwości przewidzianej w art. 386 § 4 k.p.c.

W związku z tym należy uznać, że pozwany nie miał interesu prawnego (*gravamen*) w zaskarżeniu wyroku Sądu Apelacyjnego w części obejmującej pkt 1b) oraz 2 i w tym zakresie skarga kasacyjna jest niedopuszczalna (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2015 r., V CSK 450/14, niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2015 r., V CSK 421/14, niepubl.).

Zaskarżenie przez pozwanego pkt 1a) wyroku również jest niedopuszczalne. Zgodnie z treścią art. 398² § 1 k.p.c. skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż 50.000 zł. W rozpoznawanej sprawie, mającej bezsprzecznie charakter sprawy o prawa majątkowe, Sąd Apelacyjny uwzględnił apelację powoda w części i pozbawił wykonalności tytuł egzekucyjny w postaci wyroku Sądu Okręgowego w G. z dnia 31 grudnia 2002 r. w części, tj.: co do należności głównej w wysokości 10.408,07 zł, co do odsetek do dnia 13 lipca 2016 r. w wysokości 18.969,67 zł oraz co do dalszych odsetek od dnia 14 lipca 2016 r. Oznacza to, że określenie przez

skarżącego wartości zaskarżenia na kwotę 138 294 zł dokonane zostało w sposób wadliwy, ponieważ wartość zaskarżenia nie przekracza 50 000 zł.

Wbrew wywodom skarżącego odmiennego wniosku nie może uzasadniać stwierdzenie, że w niniejszej sprawie wartością przedmiotu zaskarżenia nie jest kwota należności niewyegzekwowanych od powoda, w zakresie której tytuł wykonawczy został pozbawiony wykonalności, lecz wartość niższej z potrącanych wierzytelności, czyli tej, do wartości której obie wierzytelności się umorzyły. Zdaniem pozwanego ma to wynikać z istoty powództwa przeciwegzekucyjnego, w którym przedmiotem sporu jest ocena zdarzenia prawnego, w oparciu o które dłużnik domaga się pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności, a sama kwestia pozbawienia wykonalności jest jedynie sprawą wtórną.

Argumentacja ta nie uwzględnia, że istota skutku kształtującego wyrok uwzględniającego powództwo oparte na art. 840 k.p.c. polega - jak przyjmuje się w doktrynie - na zmianie istniejącego stanu prawnego przez pozbawienie wierzyciela uprawnienia do egzekucji (prawa do zaspokojenia w drodze egzekucji). W judykaturze rozwijającej ten pogląd wskazuje się, że celem powództwa opozycyjnego jest udaremnienie możliwości przeprowadzenia egzekucji na podstawie określonego tytułu wykonawczego (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 2017 r., III CZP 99/16, OSNC 2018, nr 1, poz. 3). Stanowi ono środek obrony przed egzekucją i dlatego powód w pełni osiąga cel związany z tym powództwem, uzyskując wyrok pozbawiający tytuł wykonawczy wykonalności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2015 r., IV CSK 272/14, nie publ.). W orzecznictwie nie budzi też wątpliwości, że sprawa o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, jest sprawą o prawa majątkowe, w której skarga kasacyjna przysługuje wówczas, gdy wartość przedmiotu zaskarżenia wynosi, co najmniej pięćdziesiąt tysięcy złotych (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2013 r., III CZ 25/13, OSNC-ZD 2014, nr 3, poz. 51). W przypadku powództwa opozycyjnego wartość przedmiotu zaskarżenia wyznacza zakres, w jakim strona żąda pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności albo kwestionuje to pozbawienie (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 października 1971 r., III CZP 61/71, OSNC 1972, nr 4, poz. 63).

Skargę kasacyjną jako niedopuszczalną, podlegała zatem - stosownie do dyspozycji art. 398⁶ § 3 w związku z art. 398² § 1 - odrzuceniu przez Sąd Najwyższy. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 w związku z art. 108 § 1, art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.

jw